

Recenzije.

Acta VII. conventus Velehradensis, anno MCMXXXVI. Olomucii 1937, 8°, pg. 378.

Sedmi velehradski unionistički kongres 1936 god. održan je u slavu 1050 godišnjice smrti sv. Metodija. Njegov rad bio je obilan i od velike važnosti za razumijevanje mnogih pitanja ćirilometodske ideologije. U izvještaju, koji je pod gornjim naslovom izašao, štampani su i referati održani na kongresu. Oni nas ovdje u prvom redu zanimaju. Prema sekcijama dijele se na dogmatske, liturgijske, povjesne i pravne. Među dogmatskim se na prvom mjestu nalazi referat premeta Grivca De fontibus theologiae SS. Cyrilli et Methodii (str. 13—22). U njem su iznijeti u kratko rezultati dosadašnjih piščevih rasprava o tome predmetu. Zatim dolazi rasprava poznatoga O. Spačila: SS. Cyrillus et Methodius et doctrina cultusque B. Mariae Virginis (23—37). Na osnovu mnogih bizantskih pisaca utvrđuje učeni profesor, da je kult Bezgrješnog Začeća Marijina postojao u grčkoj crkvi u vrijeme, kad su živjela i djelovala sv. braća. Ovaj praznik na istoku nije nikad bio predmetom teol. rasprava kao na zapadu. »Perpetua Mariae virginitas«, primjećuje dobro pisac, »eius ab omni labe immunitas, partus sine dolore, corporalis incorruptio necessarium nexum ponunt, ut unum ex alio sequatur, et cuncta haec privilegia tandem aliquando in praedicta perfecta victoria Mariae super diabolum serpentem in libro Genesis cap. 3. enuntiata fundant«. Ovo je općeniti sadržaj nauke istočnih sv. Otaca. Otuda pisac zaključuje, da sv. Ćiril i Metodije »festum Immaculatae Conceptionis probabilissime . . . celebrabant«. Potpisani si dozvoljava izraz »probabilissime« zamijeniti sa »certissime«. A evo zašto. U najstarijim staroslavenskim liturgikonima nabrajaju se na proskomidiji praznici Bl. Djevice Marije, i među njima na drugom mjestu stoji Bezgrješno Začeće Marijino. Tako n. pr. u rukopisu petrogradske duhovne akademije br. 522 fol. 10^v i br. 523. fol. 9^v: »Прими Гди приношеніе се въ честь и къ славу стѣла владычницы нашея богородицы и приснодѣвницы Маріи. благовѣщеніа. зачатіа. рождества. введеніа. успеніа. положеніа ризы и поаса. покрова знаменіа похвалы собора и всѣхъ ея чистыихъ праздникъ молангвами Хі Ежи спаси души наша. Rukopisi potječu dođuše iz XIV. vijeka, ali nema sumnje, da je prijevod daleko stariji. On nosi sve oznake prvobitne ćirilo-metodske redakcije kao n. pr. приснодѣвницы, единочадъ, къ комкати, itd. Spominje se i sv. Večeslav, kralj češki, ubijen od brata Boleslava 935 god. kao i Boris i Gljeb, »novojavljeni« mučenici, kanonizovani u XI. stoljeću.

P. M. Gordilo opisuje stanje bogoslovske nauke u Rimu u XI. stoljeću u članku *Theologia Romana tempore SS. Cyrilli et Methodii* (38—46). Uza sve nevolje i borbe onoga vremena, pape Hadrijan I. i Eugen II. daju inicijative za ostvarenje mnogih škola. Tako u to vrijeme spada zametak kasnijeg triviuma i kvadriviuma. *Liber Pontificalis* mnogo hvali Leona IV., Nikolu I., Stjepana V. zbog njihove učenosti. Sve pak nadkriljuje slavni Anastazije Bibliotekar, toliko zaslužan za djelo sv. slavenskih Apostola. U Rimu je tada bilo oko 8 grčkih samostana, u kojima su monasi razvijali živu prevodilačku djelatnost. Pod uplivom ove djelatnosti Rim je u ono vrijeme bolje bio upućen u način teološkog mišljenja Bizanta nego franačko-germanski bogoslovi karolinškog doba.

Vrlo su važni i zanimljivi prilozi: *Doctrina SS. Cyrilli et Methodii de processione Spiritus Sancti* (47—63) i *De Primatu Romani Pontificis* (64—73). Prvu je napisao poznati asumpcionista O. Salaville a drugu Dr. Kurent. Obje se tiču pravovjernosti sv. slav. Apostola. O. Salaville dobro opaža, da se u raspravama onoga vremena o izlačenju Duha Sv. nije radilo tek o uvrštenju Filioque u Vjerovanje, nego da im je sadržaj bio sam dogmat izlaženja. I da su sv. Ćiril i Metodije bili u svome naučanju ispravni, svjedoče nam mnogobrojni dokumenti van t. zv. Panonskih legenda, u prvom redu pisma papa. U koliko Panonske legende (žitija) donose protivno, ima se smatrati natruhom Bizanta i prepisivača kasnijih vremena. Otklanja također autentičnost »Napisanija o vjeri«, priklanjajući se teoriji Grumela, po kojoj je autor »Napisaniju« Konstantin Krfski iz XII. stolj. Dr. Kurent služi se u pogledu primata istim pismima papâ, koje navodi i O. Salaville uzimajući još u obzir i ispovijest vjere, koju su biskupi onoga vremena imali da polažu, a koju je zacijelo položio i sv. Metodije. Pridaje naročitu važnost starosl. prijevodu Mat. XVI., 18 *на сѣмь петръхъ*, kako je sadržan u kodeksima Assemanovom, Nikolskom i Hvalovom. Pripominjem, da i Hilferdingov No 7. imade *на сѣмь петри сѣмъ живуду*... Poznate, skolije k 28 kalc. pravilu pripisuje autor sv. Ćirilu.

U liturgijskoj sekciji riješava prof. Dr. Vajs pitanje, kojim su se obredom služili sv. Ćiril i Metodije, na taj način, da je sv. Ćiril preveo najprije bogoslužbene grčke knjige, a sv. Metodije, kad se prvi put vratio iz Rima, latinske, (75—82.). O formi liturgije kod Veliko — i malo Rusa (Ukrajnaca) raspravlja P. A. Raes. (83—90). Šeta što njegov članak nije pisan naučnim aparatom.

Sažet i originalan je rad profesora grko-kat. akademije u Lavovu Dra Iščaka: *De editione librorum liturgicorum in ritu byzant. slavico.* (91—113). Podijelio ga u dva dijela. U prvom daje pregled najvažnijih slav. štamparija i štampanih crkvenih knjiga, a u drugom govori o odobrenju i njihovoj popravci. Pisac doduše spominje i jugosl. štamparije i crkveno-slavenska izdanja, ali su njegovi podatci manjkavi, jer se nije služio našom literaturom. Kao nadopunjak i ispravak članka donosim popis naših izdanja crkv. slavenskih knjiga prema njihovim naslovima: Oktoih štampan u Obodu (Cetinje) 1494., Mleci, Bož.

Vuković 1536—1537, Mleci, Vićentije Vuković 1537—1570 i Gračanica, Metropolita Nikanora 1539; Mleci (nepouzđano) 1644. Izdanje Obodsko je potpuno a ostala imaju samo 5 glasova. Psaltir s časosovom, Obod (Cetinje) 1495; Mleci 1519—1520, Goražde 1521, Mileševo, igumana Danila 1544; Mleci Vić. Vuković 1546; Mileševo 1557; Mleci 1561, 1569, 1570, 1621, 1638. Trebnik Obod (Cetinje) 1495; Goražde 1523; Mleci 1540, 1570, Mileševo 1545; Služebnik (liturgikon) Mleci 1519, 1554—1570; Molitvoslov Mleci 1520, 1536, 1547, 1560, 1566, 1594; Evandjelje Rujan 1537, Beograd 1552 Mrkšina Crkva 1562; Mineja (praznična), Mleci 1538; Triod posna Mleci 1561, Triod cvietti Mleci (nepouzđano) 1562; Skadar 1563; Mrkšina Crkva 1566; Razne knjige kao Troparnik Mleci 1546, »razne potrebe« Mleci 1572, Bukvar Mleci 1594.

Naš O. Rogošić referirao je na temu *Vicissitudines liturgiae slavicae in Jugoslavia et Bulgaria*. Njegova studija ugledala je svjetlo i na hrv. jeziku u Novoj reviji. Na neke nedostatke upozorio je P. Sakač u 7. broju Života, pa nije potrebno to ovdje ponavljati.

U historičkoj sekciji raspravljano je o kultu sv. Ćirila i Metoda u pojedinim slavenskim zemljama. Tako Dr. Vašica i Cinek prikazuju kult sv. Braće u Češkoj i Moravskoj, Dr. Slipyj na Ukrajini, Nicehaj u Poljskoj, Vilinski kod pravoslavnih Rusa. Za žaljenje je, da se nitko nije našao među našim »unionistima«, tko bi prilagao ovaj kult kod nas južnih Slavena, a o kome svjedoče veliki broj menologija kao kod Asemanova evandjelja, Zogr. Trefologija (XIII. stolj.) Ohridskog apostola (XII. vijek), Mirosavljeva evandjelja, Savine knjige, Vatik. misala (1387), Vatik. i ljubljanskog brevijara iz XIV. st. itd. itd.

Nove poglede na prilike u Bizantu u IX. stolj. iznosi prof. Dvornik, poznat sa svojih dviju klasičnih studija *Les Slaves, Byzance et Rome au IX. e siècle*. Pariz 1926. i *Les Legendes de Constantin et de Methode vues de Byzance*. Prag 1933. Prema piscu u Bizantu su igrale presudnu ulogu dvije stranke: ekonomisti (blaži) i akribisti (rigoristi, stroži). Prvoj je pripadao protektor sv. Braće Teoktist, njegovi stičenici, Focije i patrijarha sv. Metodije. Drugu su predvodili monasi Studite. Uz njih je bila i carica Teodora. Jednima i drugima glavni je cilj bio, da dođu do što većeg upliva u crkvenoj upravi. Odnosi među njima tako se zaoštriše, da je patrijarha Metodije mimoilazio Studite pri podijeljivanju viših činova, dapače udario ih ekskomunikacijom. Kad je umro 847. god., carica Teodora jednostavno je imenovala patrijarhom inače svetoga redovnika Ignacija, koji je skinuo ekskomunikaciju sa svoje subraće. Rigoristi su triumfirali. Surovom Bardi, bratu Teodorinom, pošlo je za rukom da za sebe dobije stranku ekonomista i sam preuzme vlast. Teoktist se pridružio rigoristima i Teodori. Nastala je opet nova borba, u kojoj prevladaše ekonomisti i Teoktist bude ubijen 856 god. Vjerojatno, da se i sv. Braća tada iz državne službe povukoše na goru Olimp. Zatim iznosi učeni pisac kratki sadržaj svoga zadobašnjeg istraživanja o Fociju i Ignaciju. Ovaj potonji imao bi se bio zbog sve žešćih trvenja zahvaliti na patrijaršijskoj časti, a na njegovo mjesto izabran bi bio pravilno prema tadašnjoj carigr. disciplini

Focije. Za njega su glasali dapače i pristaše Ignacijevi. Raskol, koji je ponovno iza dva mjeseca po Focijevu izboru nastao tražeći natrag Ignacija nije imao religiozni nego politički karakter. Tako zv. druga šizma Focijeva prema Dru Dvorniku, uopće nije postojala. Focije se izmirio sa sv. Stolicom i tako izmiren umro. U istinu potvrđuju ovu tezu prof. Dvornika i regesta, što ih je u najnovije vrijeme objavio O. Grumel, u kojima je pod N. 455 zabilježena zahvala Ignacijeva (*Les Regestes des Actes du Patriarcat de Constantinople Vol. I. fasc. II. Les registes de 715 à 1043. Kadiköy 1936*). Drugo je pitanje, jeli ova Ignacijeva zahvala na patr. prijestolu bila iznudena. Prof. Dvornik obećaje o tom predmetu posebnu knjigu.

Među referatima iz pravne sekcije nalazi se samo Dra Wiezera *Ius matrimoniale secundum normas eccl. orientis et leges civiles in nonnullis terris Slavicis. (207—215)*. Pisac se ograničio samo na uzroke rastave braka (divortii). K četirima uzrocima bizant. zakonodavstva (otpad od vjere, imenovanje episkopom, položeni zavjeti i kumovanje svome djetetu) nadošli su zbog laicizacije modernih država još i mnogi drugi. Uslijed toga mnogo je otežano djelo sjedinjenja, pošto je urazriješivost bračnoga veza jedna beskompromisna dogma. Od literature navodi samo Zhismanna i Milaša. Odlično djelo J. Dauvillier-e de Clerg: *Le mariage en droit canonique oriental. Paris 1936.* još mu nije bilo poznato. Kakva se diskusija razvila iza ovoga referata ne vidi se iz izvještaja.

Zatim slijede dva kraća priloga *De Ecclesiologia* (referati Grivca i Spačila) i *De methodo qua dogmata cathol. fratribus orthod. explicentur* od Van Cauvelaerta.

Acta VII. conventus su na savremenoj znanstvenoj visini, puni misli i pobuda za daljnje istraživanje, pravi vademecum u velikom sklopu ćirilometodskih pitanja.

J. Pavić.

Jolivet Régis, Cours de Philosophie (Lyon, 1937, éd. E. Vitte).

U predgovoru kaže pisac da je ovim sumarnim pregledom filozofijskih područja htio poslužiti didaktičkim potrebama, da tako knjiga bude kao priručnik. Uspio je, u tome vrlo važnom zadatku.

Ekspozicija je zorna. Silogistička se forma napadno i nasilno ne ističe. Čitalac kao početnik u filozofiranju ne gubi se stranputicama koje-kakvih nazora. Dobiva jasne prve pojmove i problemska rješavanja, u kojima se daljim studijem može specializirati.

Samo bih gdješta pripomenuo. Raspored ukupnoga gradiva ne mora se smatrati definitivnim, i pisac sâm predviđa mogućnost preinake. On je za to da ontologija bude u redosljedu nakon kozmologije, psihologije i spoznajne kritike, a ispred teodicije. No držim da bi ontologija ipak trebala da predhodi, jer njezini pojmovi ulaze u sastav drugih disciplina. Već odmah na početku, u materijalnoj logici, susrećemo se s ontološkim aspektom (47.); a još više podalje (153), gdje je govor o postanku prvih principa (što bi trebalo da bude jasnije prikazano, u vezi s dogmatizmom na str. 220; na pitanje o dogmatizmu osvrnut ćemo se napose u raspravi koju